

Cada centre, en funció de les necessitats del seu alumnat, ha de decidir la millor manera d'incorporar la dimensió intercultural al projecte educatiu i al currículum del centre. Si es fa així i s'actua en conseqüència, *Nadal* serà intercultural perquè ho seran tots els dies del curs escolar.

Ja fa deu o dotze anys, ben bons, que en una escola d'un poble de la costa del Baix Empordà, un grup de mestres es va plantejar el repte de celebrar les festes de Nadal des d'una actitud de respecte a la diversitat d'origens culturals familiars present a les aules. Dominicans, marroquins, filipins, xinesos i senegalesos compartien els espais educatius, en una proporció ja ben considerable per l'època, amb alemanys, anglesos, holandesos i, no cal dir-ho, andalusos, gallecs... i catalans. Jo assistia setmanalment a aquella escola com a mestre de l'extingit Programa d'Educació Compensatòria.

A les escoles, no hi disposàvem del nivell de reflexió que hi ha a l'abast avui dia sobre els processos de socialització i aculturació dels fills i les filles de les famílies estrangeres, però, pressionats per la necessitat que sentia el claustre d'intervenir amb més sensibilitat davant la diversitat de confessions religioses i de referents culturals de l'alumnat, en unes dates tan significatives (i com que, de la necessitat, en fem sovint virtut i la ignorància és atrevida), ens vam proposar celebrar un *Nadal intercultural*.

Hem de destacar sobretot els trets més comuns o és una bona ocasió que cal aprofitar per reconèixer i posar de relleu la singularitat de cadascú?...

Un munt d'interrogants abans de començar

Immediatament, els interrogants van multiplicar-se: com celebren aquestes festes al Marroc? Els xinesos, tenen el mateix calendari que nosaltres? Santa Claus, Sant Nicolau, Sinterklaas i el Pare Noel són el mateix personatge amb diferents noms? A totes les cultures, es regalen joguines als infants en aquestes dates? Els nostres torrons són, com diuen, d'origen nord-africà? Com reacciona un nen senegalès davant la figura d'un rei *negre* que, al nostre poble, és un blanc pintat? Hauríem de posar més l'accent en el canvi d'any o en el Nadal? Quina figura és més coneguda per tots els infants de l'escola, els Reis o el Pare Noel? L'arbre de Nadal, té alguna importància simbòlica o només és un element tradicional de decoració? És cert que en alguns països s'amenaça en aquestes dates als nens i nenes dient-los que, si no

fan bondat, Santa Claus se'ls emportarà cap a Espanya? Hem de destacar sobretot els trets més comuns o és una bona ocasió que cal aprofitar per reconèixer i posar de relleu la singularitat de cadascú?...

Només algunes d'aquestes qüestions es van respondre des del mateix claustre de professors, a vegades amb la inseguretats d'un «A mi em sembla que...» o un «A mi m'han dit que...», de manera que no va haver-hi cap objecció, ben al contrari, quan algú va proposar que la presència de les famílies era molt important des del primer moment. I, a poc a poc, la idea va anar prenent cos. ¿I si els del cicle superior fessin un treball de recerca per

saber com celebren el Nadal, el cap d'any i els Reis, a cadascun dels països amb «representants» a l'escola? I no només van fer això, sinó que també ho van editar en una magnífica revista il·lustrada que es va repartir entre tots els assistents a la festa de final de trimestre. I el pessebre? En fem o no en fem? Després de parlar-ne amb un grup de pares i mares interessats en el tema, es va decidir que, aprofitant passadissos, vestíbuls i altres espais comuns de l'escola, es farien tants «pessebres» com grups culturals o nacionals presents a l'escola volguessin fer-ne. Ja podeu imaginar que no es tractava de fer «pessebres» estrictament parlant: cada grup de famílies disposava d'un racó on, amb unes taules, uns drapajats i uns decorats de fons, es feia una representació, un «aparador», on hi havia allò més significatiu d'aquestes festes per cada col·lectiu. Els catalans –i no només els catalans– van deixar un espai important per fer-hi un pessebre, uns altres hi van posar vestits típics, objectes, atuells, flors i plantes –arbres de Nadal també, es clar!–, fotografies, galetes, neules, pastes, torrons i dolços de totes menes i colors, begudes pròpies de les festes, alguna bandera, dibuixos murals dels personatges tradicionals... i jo què sé quantes coses de quants colors en aquella Cafarnaüm en què es va convertir l'escola, transformada per uns quants dies en una mena de fira de mostres amb uns estands ben particulars. I cantarem nadales? Grans i petits van assajar cançons d'origens i llengües diverses –també nadales!–, amb les quals es va fer el recital del darrer dia del trimestre,

Cada grup de famílies disposava d'un racó on, amb unes taules, uns drapajats i uns decorats de fons, es feia una representació, un «aparador», on hi havia allò més significatiu d'aquestes festes per cada col·lectiu

quan es va obrir l'escola a totes les famílies per tal que veiessin la decoració i compartíssim les begudes i els dolços, abans d'acomiarar-nos tots molt satisfets, felicitant-nos no només amb motiu de les diades que celebràvem, sinó també per l'èxit de la iniciativa.

Interculturalitat o folklorisme?

Si considerem que l'experiència que acabo d'explicar molt resumidament és un exemple de *Nadal intercultural*, la pregunta amb què encapçalem aquest article ja té resposta: sí, és possible, molts centres ho demostren cada any amb pràctiques similars. Però també és possible que algun teòric lletraferit de l'educació intercultural ens digui que anem molt equivocats, ja que, a tot estirar, el que va fer aquella escola del Baix Empordà va ser organitzar unes activitats que posaren de manifest, sí, el multiculturalisme present entre les famílies de l'alumnat, però precisament a partir de l'exhibició, de manera amable però una mica folklòrica, dels tòpics i dels estereotips de cada grup. I, com tothom sap, el cultiu dels tòpics i dels estereotips està renyit amb l'educació intercultural.

Apedregar i engegar escales avall el teòric lletraferit que ens ha aigualit la festa (a vegades representa aquest desagratit paper un dels membres del propi claustre...), no ens estalviarà la necessitat de reflexionar una mica sobre el tema, ja que el que està en joc no és només una qüestió de paraules (*interculturalitat, multiculturalisme, estereotip, cultura...*), sinó

El que està en joc no és només una qüestió de paraules, sinó també de sentiments, individuals i col·lectius, que són a la base de les nostres relacions amb els altres

també de sentiments, individuals i col·lectius, que són a la base de les nostres relacions amb els altres (amb els altres *nos-altres* i amb els *altres-altres*). Sentiments de pertinença altrament dits *identitaris*, que tant ens poden cohesionar socialment d'una manera creativa, compromesa i solidària, com ens poden enfrontar i confrontar de maneres no necessàriament agressives, però que, a males, poden degenerar en les temudes *identitats assassines* de les quals ens prevenia Amin Maalouf.

Però, quin ha de ser el paper de l'escola en la transmissió dels trets culturals, ja siguin els dels autòctons o els dels grups minoritaris o minoritzats? Per intentar aportar llum a aquest interrogant, darrerament hem vist com es recorre amb freqüència a la metàfora de *la plaça pública*. Aquesta metàfora recomanaria, per arribar a una bona convivència intercultural, portar a *la plaça pública*, als espais de convivència de tots (per tant, també a l'escola), allò que és o que ha de tenir una regulació pública i comuna per a tothom (les normes de convivència, per exemple), mentre que haurien de quedar restringits als espais domèstics els aspectes que ens defineixen com a culturalment diferents els uns dels altres (també per posar-ne un exemple, la religió). La metàfora, en el seu afany de simplificar

El procés de socialització dels infants

un tema molt complex, amaga una petita trampa: la decisió prèvia de *què és públic i què és privat* se la reserva el grup que té el poder, els autòctons. Així, es juga amb les cartes marcades (es *decreta* que la religió pertany al domini privat, ja que som un país aconfessional, quan *els altres* poden creure que correspon al domini públic), amb l'agreujant que la norma sembla que hagi estat proclamada pensant només en les religions i en les cultures *dels altres* (la religió –i la cultura– del grup majoritari continua tenint privilegis públics, i no pas pocs!).

NICOLAU BALCELLS

Amb una mica més de rigor, la sociologia distingeix, ja des de la dècada de 1920, entre dos processos de socialització de l'ésser humà: la socialització *comunitària* i la socialització so-

La decisió prèvia de què és públic i què és privat se la reserva el grup que té el poder, els autòctons

cietària, que tenen molt d'interès en una anàlisi del paper de l'escola en la transmissió cultural.

La socialització *comunitària* seria el procés d'incorporació, principalment per mediació familiar, al col·lectiu humà al qual es pertany pel fet d'haver-hi nascut i conviure-hi durant la infància; col·lectiu amb el qual comparteix una mateixa llengua, una mateixa cultura, una mateixa *identitat col·lectiva*, que el distingeixen dels *altres* que no hi pertanyen. Suposa la internalització de valors i normes reguladores de la vida personal, familiar i social de l'individu sota una forta pressió afectiva i un més o menys subtil control social.

NICOLAU BALCELLS

La socialització *societària*, en canvi, consistiria també en l'adhesió i la interiorització de regles amb les quals s'intenta regular la convivència, però establertes en aquest cas de manera més racional i menys afectiva, amb menys pressió del grup i més llibertat individual. Pretén conciliar els interessos personals amb els generals, en funció d'unes normes consensuades democràticament i uns valors que aspiren a ser globals i intercomunitaris, ja que posen la igualtat en dignitat de totes les persones per damunt de qualsevol altra consideració.

Aquestes dues formes de socialització no són necessàriament incompatibles, i és precisament la manera d'articular-les allò que té un interès educatiu especial. L'escola sostinguda amb recursos públics hauria de ser el lloc privilegiat per a la *socialització societària*, des d'una posició de laïcitat (no només religiosa, sinó també *cultural*, si se'm permet l'expressió) que li facilités la difusió dels missatges universalistes dels drets humans i, en tot cas, d'aquells altres derivats de lleis aprovades democràticament en els seus parlaments. I si sembla lògic i legítim que l'escola privada respongui als interessos comunitaristes dels qui la sufraguen (siguin interessos religiosos, nacionalistes o d'un altre ordre, al servei dels quals posa el seu ideari), la mateixa lògica hauria de fer-nos concloure que a les escoles sostingudes amb fons públics per un estat aconfessional, no teocràtic, i fonamentat en els principis del dret internacional, haurien de respectar-se –això sí– els valors i les creences de tothom, però la seva tasca hauria de centrar-se en la *socialització societària*, deixant en mans de les famílies i de les comunitats respectives

(també de l'autòctona) la *socialització comunitària* i altres tipus d'adoctrinaments particularistes.

Però no es pot llençar el nen amb l'aigua de la banyera, ni podem oblidar el fet que és impossible assolir aquesta pretesa *laïcitat cultural*. La molt desitjable orientació dels centres sostinguts amb fons públics vers una socialització dels infants basada en els drets humans universals i no en particularismes culturals, no pot fer-nos oblidar la seva obligació d'estar molt atents a les característiques individuals de l'alumnat, de manera que es compleixi el principi: *ha de ser el centre educatiu qui s'adapti a l'alumnat, en lloc d'exigir que sigui l'alumnat qui s'adapti al centre*. I aquest principi, fonamental en l'escola pública durant el període d'escolarització obligatòria, ha d'aplicar-se a tot l'alumnat *diferent*, sigui negre, gitano, musulmà, amb deficiències visuals o en qualsevol mena de risc d'exclusió.

Com a professionals de l'educació, no poden ser indiferents ni als continguts culturals familiars, ni a la seva identitat ètnica, ni tan sols a les seves conviccions. I encara menys quan sabem que els estudis realitzats estimen que el percentatge de fracàs escolar dels col·lectius culturalment minoritaris és el doble del del total de la població. Una cosa és situar les variables culturals al seu lloc, de manera que no s'organitzi l'escola pública segons línies *culturalistes*, però una altra de molt diferent seria la conclusió errònia i perillosa que, en conseqüència, cal ignorar l'enorme transcendència de la cultura familiar, i de les dinàmiques socials d'acceptació i rebuig d'aquesta, en les expectatives, en els resultats escolars i en els processos educatius dels nois i de les noies.

Per concloure

Estrictament parlant, hauríem de reconèixer que l'expressió «Nadal intercultural», si entenem la paraula *Nadal* en el sentit cristià que hi dona el diccionari de la llengua catalana («Solemnitat que hom celebra el 25 de desembre i té per objecte commemorar el naixement de Jesús a Betlem») és quasi –si no ho és del tot– un oxímoron, és a dir, una mostra d'aquella figura literària consistent a unir dues paraules aparentment contradictòries, per conferir un caràcter inesperat a l'expressió d'una idea (com ara *instant etern*, o bé *intel·ligència militar*, o també *banca ètica*, per posar-ne només alguns exemples amb un punt d'ironia).

Una altra cosa diferent seria parlar de les celebracions pròpies d'aquestes dates del solstici d'hivern (d'hivern a l'hemisferi nord, no siguem etnocèntrics!), comunes a diverses cultures amb calendari solar esteses per tot el planeta i des de temps immemorials. Celebracions que comportaven sovint el costum de fer regals als infants, ja documentades a l'antiga Roma, i a tants i tants llocs com al País Basc, on el gegant Olentzero portava els regals, o a Itàlia, on qui duia els regals era la fada Befana, o el nostre *tió*, que deu tenir el mateix origen pagà. Costums i personatges que, a les zones on es va estendre el cristianisme, es van intentar substituir amb els Reis de l'Orient o amb Sant Nicolau, seguint la seva estratègia de penetració a còpia d'apropiar-se de les tradicions i dels mites ancestrals donant-los un altre sentit i uns simbolismes nous. També moltes cultures amb calendari lunar (des de l'extrem

orient a Xina i Corea fins a les dels països islamitzats) tenen una festa en la qual es fan regals als infants.

Si no focalitzem la celebració del Nadal en els aspectes religiosos, sinó que ho fem en aquests aspectes comuns a diferents cultures, el plantejament intercultural serà més fàcil. Però encara ho serà més –i sobretot més útil i interessant– si aprofitem l'ocasió per transmetre aquells valors i aquelles actituds *transculturals* que tenen interès en l'educació de qualsevol ciutadà aquí i ara, i que tant relleu prenen en aquestes dates, em refereixo a la contenció crítica i ecològica del malbaratament, o a la solidaritat amb els més febles i desvalguts, per posar-ne només dos exemples.

Oblidem-nos, doncs, de *Nadals interculturals* a l'estil *prêt-à-porter*. Cada centre, a partir de les necessitats i les característiques de la seva comunitat educativa i amb la participació dels seus membres, ha de decidir la millor manera d'incorporar la dimensió intercultural al projecte educatiu i al seu currículum. I si ho fem així i actuem en conseqüència, el Nadal serà intercultural perquè ho seran tots els dies del curs escolar. Aquest és el veritable repte, l'objectiu que cal assolir, i en cap cas realitzar activitats descontextualitzades dels objectius i de les pràctiques quotidianes.

Per Nadal tampoc no hem d'oblidar l'encàrrec solemne que la societat fa al centre educatiu sostingut amb fons públics, que és col·laborar a *fabricar ciutadans* conscients, autònoms i responsables. Defugir essencialismes culturals no és només una necessitat, és una condició per aconseguir-ho. Però també ho és tenir en compte els condicionaments culturals

familiars –favorables o adversos– de cada alumne, perquè no dificultin, en cap cas, l'acompliment d'aquell encàrrec solemne, de manera que tots i totes puguin tenir accés a una veritable igualtat en les competències instrumentals per viure i conviure, eradicant qualsevol forma d'exclusió, començant per la que ens afecta més: el mal anomenat *fracàs escolar*.

Bibliografia

CARBONELL, F. (2004): *Educar en temps d'incertesa. Equitat i interculturalitat a l'escola*. Palma de Mallorca. Lleonard Muntaner editor. (N'existeix una traducció al castellà editada l'any 2005, conjuntament pel Ministerio de Educación y Ciencia y Los Libros de la Catarata, dins la col·lecció «Cuadernos de Educación Intercultural».)

MAALOUF, A. (1999): *Les identitats que maten. Per una mundialització que respecti la diversitat*. Barcelona. Edicions La Campana.

SUÁREZ-OROZCO, C.; SUÁREZ-OROZCO, M. M. (2003): *La infancia de la inmigración*. Madrid. Ediciones Morata. Sèrie Bruner.

HEM PARLAT DE:

- Atenció a la diversitat.
  - Interculturalitat.
-

Francesc Carbonell i Paris

Departament d'Educació

franóq@wanadoo.es